

Хвалібота Р. І.

аспірант кафедри публічного врядування,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8321-4132>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ Й ВИКЛИКИ ДЛЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті доведено, що ефективна демографічна безпекова політика, яка орієнтована на підтримку сільських районів, може включати податкові пільги для сімей з дітьми, субсидії на житло, підтримку аграрних та інших місцевих бізнесів. Структура статті передбачає аналіз останніх досліджень і публікацій, формування мети й завдань статті й висвітлення ключових результатів дослідження. В кінці формується висновки за результатами дослідження. Доведено, що демографічна безпека в країні тісно пов'язана з розвитком сільських територій, а це впливає на багато аспектів економічного та соціального життя. Відтак, все це вкрай суттєво актуалізує обрану тематику дослідження. Поглиблений огляд літератури показав, що низка теорій і концепцій в контексті врахування питання забезпечення демографічної безпеки через розвиток сільських територій, досі залишаються не розкритими повною мірою, що й зумовило вибір даної тематики, її сучасну актуальність. При цьому, основне завдання полягає в тому щоб визначити ключові можливості й виклики для системи державного управління демографічною безпекою. Визначено аспекти сутнісної характеристики демографічної ситуації в сільських регіонах. Встановлено, що сталий розвиток сільських територій може мати значний вплив на демографічну ситуацію в країні, що проявляється в декількох ключових аспектах, які ретельно охарактеризовано в рамках статті.

Ключові слова: державне управління, демографічна безпека, сільські території, безпековий аспект, система державного управління.

Rostyslav Khvalibota

Lviv Polytechnic National University

ENSURING DEMOGRAPHIC SECURITY THROUGH THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS: NEW OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM

Introduction. It has been proven that an effective demographic security policy oriented towards supporting rural areas can include tax benefits for families with children, housing subsidies, and support for agricultural and other local businesses. The structure of the article involves the analysis of recent studies and publications, formulating the aim and objectives of the article, and highlighting the key research findings. In conclusion, findings based on the research are presented. It is proven that demographic security in a country is closely linked to the development of rural areas, which impacts many aspects of economic and social life. Therefore, this significantly actualizes the chosen research theme. A thorough literature review revealed that several theories and concepts in the context of ensuring demographic security through the development of rural areas remain not fully explored, which led to the selection of this theme due to its contemporary relevance. **Purpose** of the study is to characterize the features of ensuring demographic security through the development of rural areas. The main task is to identify key opportunities and challenges for the public management system of demographic security. **Results.** To achieve the set goal, a number of methods were used, including induction and deduction, comparison and systematization – to define the list of key features of ensuring demographic security through the development of rural areas; synthesis and analysis – to prove the significance of the impact of rural areas on the country's demographic security; morphological analysis – to group the essential characteristics of demographic security in rural areas; graphical – to qualitatively present the results of the research; abstract-logical – to form theoretical generalizations and conclusions of the research. **Conclusions.** Aspects of the essential characteristics of the demographic situation in rural regions were defined. It was established that the sustainable development of rural areas can have a significant impact on the demographic situation in the country, which is manifested in several key aspects, which are carefully characterized within the article.

Key words: public administration, demographic security, rural areas, security aspect, public management system.

Постановка проблеми та її актуальність.

Демографічна безпека в країні тісно пов'язана з розвитком сільських територій, а це впливає на багато аспектів економічного та соціального життя. Розвиток сільських територій часто веде до збільшення економічних можливостей для місцевого населення. Це може включати розширення аграрного сектору, залучення інвестицій у мале та середнє підприємство, що, в свою чергу, створює робочі місця і зменшує міграцію молоді до міст. Стабільність доходів на сільських територіях може підвищити народжуваність та зменшити рівень вимушеної міграції. Покращення інфраструктури в сільських районах, включно з освітніми та медичними установами, прямо впливає на демографічні показники. Забезпечення доступу до якісної освіти та охорони здоров'я сприяє зниженню дитячої та материнської смертності, а також підвищує загальний рівень життя населення, що позитивно впливає на його демографічний безпековий розвиток. Впровадження сучасних технологій у сільське господарство та інші галузі, забезпечення стабільного інтернет-з'єднання, а також розвиток транспортної інфраструктури можуть зробити сільські райони більш привабливими для проживання. Це може зупинити тенденцію до урбанізації, коли люди залишають сільські райони в пошуках кращих умов життя в містах.

Ефективна демографічна безпекова політика, яка орієнтована на підтримку сільських районів, може включати податкові пільги для сімей з дітьми, субсидії на житло, підтримку аграрних та інших місцевих бізнесів. Такі заходи сприяють збільшенню народжуваності і зниженню міграційного тиску. Розвиток сільських районів також може включати заходи зі збереження довкілля та раціонального природокористування, що сприятливо впливає на якість життя. Забезпечення чистої води, належне управління відходами та збереження природних ресурсів можуть зробити сільські райони більш здоровими і безпечними для проживання, що, у свою чергу, сприяє стабільності населення.

Структура статті передбачає аналіз останніх досліджень і публікацій, формування мети й завдань статті й висвітлення ключових результатів дослідження. В кінці формується висновки за результатами дослідження. Відтак, все це вкрай суттєво актуалізує обрану тематику дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науково-практична література завжди була насичена новими працями в контексті проблематики забезпечення демографічної безпеки. До прикладу, важливим аспектом є взаємозв'язок економічного розвитку малих міст та демографічної безпеки, що описано у дослідженні Жукової Н.В., де акцентується на економічних інтересах сталого розвитку.

Долінченко О.М. деталізує державне регулювання демографічних процесів, надаючи глибокий аналіз категорійно-понятійного апарату. Курило І.О. та інші автори зосереджують увагу на регіональних аспектах народжуваності та материнства в Україні, що є ключовими для розуміння демографічних змін. Плужник А.В. розробляє концепцію економічної безпеки міст в умовах глобалізації, що впливає на демографічну стабільність. Також Романовська Ю.А. аналізує соціально-економічну безпеку міст, включаючи демографічну безпеку. Стешенко В.С. обговорює зміст понять «демографічний розвиток» і «людський розвиток», дозволяючи глибше зрозуміти їх взаємодію та відмінності. Вірц К.А. та інші дослідники вказують на вплив міжнародної міграції на економіку, що має наслідки для демографічної безпеки. Буколова В.В. вносить вклад в розробку інструментів для оцінки соціально-економічної безпеки регіонів, важливих для демографічної стабільності.

Дослідження Антошкіна В.К. та Бондаревської О.М. подають аналіз національної та економічної безпеки регіонів, що безпосередньо впливає на демографічні показники. Цей огляд літератури підкреслює складність та багатовекторність підходів до вивчення проблеми демографічної безпеки через розвиток сільських територій і вказує на широкий спектр можливостей та викликів для державного управління в цій галузі. Однак низка теорій і концепцій в контексті врахування питання забезпечення демографічної безпеки через розвиток сільських територій, досі залишаються не розкритими повною мірою, що й зумовило вибір даної тематики, її сучасну актуальність.

Метою дослідження є характеристика особливостей забезпечення демографічної безпеки через розвиток сільських територій. При цьому, основне завдання полягає в тому щоб визначити ключові можливості й виклики для системи державного управління демографічною безпекою.

Для досягнення поставленої мети, нами було використано ряд методів, зокрема: індукції та дедукції, порівняння і систематизації – для визначення переліку ключових особливостей забезпечення демографічної безпеки через розвиток сільських територій; синтезу і аналізу – для доведення суттєвості впливу сільських територій на демографічну безпеку країни; морфологічного аналізу – для групування сутнісних характеристик демографічної безпеки в сільській території; графічний – для якісного подання результатів дослідження; абстрактно-логічний – для формування теоретичних узагальнень і висновків дослідження.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Демографічна безпека – це стан захищеності вітальних інтересів суспільства та держави у сфері демо-

графічного розвитку, який забезпечує стабільність і сталий розвиток країни. Демографічна безпека охоплює заходи і політики, спрямовані на регулювання та підтримку демографічних процесів, таких як народжуваність, смертність, міграція, і віковий склад населення. Вона включає захист населення від факторів, які можуть призвести до його нестабільності чи зниження кількості [1; 4].

Демографічна безпека має ключове значення для забезпечення соціальної, економічної та політичної стабільності держави. Вона впливає на ринок праці, соціальні програми, обороноздатність країни, а також на здатність держави підтримувати та розвивати свої інститути. Головною метою демографічної безпеки є досягнення і підтримка оптимальної чисельності та структури населення, що сприяє сталому розвитку країни. Це також включає запобігання демографічним кризам, таким як швидке старіння населення, зниження народжуваності, висока смертність або неконтрольована міграція [2–3]. При цьому, забезпечення демографічної безпеки вимагає комплексного підходу, що включає різноманітні політичні, економічні та соціальні заходи, а також міжнародну співпрацю у вирішенні глобальних демографічних викликів (табл. 1).

Сільські території є основою для аграрного сектору більшості країн, забезпечуючи продовольчу безпеку та значну частину внутрішнього виробництва і експорту. Висока продуктивність і рентабельність аграрного сектору можуть сприяти стабілізації населення на сільських територіях, зменшуючи міграцію до міст. З іншого боку, недостатнє інвестування в аграрний сектор і зниження його привабливості як джерела доходу можуть призвести до відтоку населення, що в свою чергу погіршує

демографічну ситуацію та призводить до занепаду сільських регіонів. Якість життя в сільських районах також має безпосередній вплив на демографічні показники [5–6]. Наявність розвинутої соціальної інфраструктури, такої як освіта, охорона здоров'я, доступ до води та санітарії, є критично важливими для підтримки стабільності населення (табл. 2).

Сільські райони, які мають добре розвинену інфраструктуру, частіше залучають і утримують молодь, а також забезпечують кращі умови для родинного життя і виховання дітей. Відсутність таких умов прискорює депопуляцію сільських районів, підвищує старіння населення і сприяє його зниженню. Міграція з сільських районів у міські є одним із найбільш значущих чинників, що впливають на демографічну ситуацію в країні. Сільські райони часто втрачають найбільш продуктивну частину свого населення, молодь, що прагне кращих освітніх та професійних можливостей. Це веде до старіння населення, зменшення робочої сили і, в кінцевому рахунку, до зниження демографічної стабільності в сільських районах. Водночас, надмірна концентрація населення в містах може призвести до соціальних напружень, збільшення безробіття та погіршення житлових умов [7–8].

Залучення інвестицій в аграрний сектор і пов'язані з ним індустрії є критично важливим для створення робочих місць та підвищення доходів на сільських територіях. Це можна здійснити через субсидії на новітні технології та обладнання, підтримку кооперативів і малих ферм, а також через фінансування агротехнологічних стартапів. Розбудова інфраструктури, такої як дороги, електрифікація та інтернет, допоможе підвищити привабливість сільських районів для життя та бізнесу [9]. Такі

Таблиця 1

Сутність й характеристика демографічної ситуації в сільських регіонах

Сутність	Характеристика
Народжуваність	Традиційно сільські райони мають вищі показники народжуваності порівняно з міськими територіями. Це може бути пов'язано з більш консервативними суспільними нормами, відсутністю широкого доступу до освіти про репродуктивне здоров'я, а також меншою кількістю жінок, що виходять на роботу
Смертність	Смертність в сільських районах часто вища через менш доступну медичну допомогу, вищі ризики професійних захворювань в аграрному секторі та більш важкі життєві умови. Часто сільські райони страждають від відсутності сучасних медичних установ та кваліфікованих фахівців
Міграція	Велика частина міграції відбувається з сільських районів до міст через пошук кращих можливостей для освіти, роботи та життя. Це веде до «старіння» сільського населення, оскільки переважно молоді та освічені жителі залишають села. Така демографічна динаміка може спричинити серйозні соціальні та економічні виклики для сільських територій
Вікова структура	Старіння населення є значним викликом для сільських районів. З відходом молоді, демографічне навантаження на старше покоління зростає, що вимагає збільшення витрат на охорону здоров'я та соціальні послуги в регіоні
Соціально-економічний статус і культурні особливості	Сільські території часто характеризуються нижчим соціально-економічним статусом порівняно з міськими. Це включає нижчий дохід на душу населення, гірші умови праці, менше можливостей для освіти і професійного розвитку

Джерело: сформовано автором

Державне управління демографічною ситуацією в сільській місцевості

Програми стимулювання народжуваності та підтримки сімей	Розвиток інфраструктури та створення робочих місць
Держава може реалізувати спеціальні програми, які стимулюють народжуваність у сільських районах. Це може включати фінансові субсидії для молодих сімей, податкові пільги, допомогу у забезпеченні житлом та розвитку дитячої інфраструктури, такої як дитячі садки та школи	Важливий напрямок державного управління демографічною ситуацією полягає у розвитку інфраструктури сільських територій. Це може включати поліпшення транспортного зв'язку, розвиток медичної інфраструктури, а також доступ до швидкісного інтернету
Можуть бути розроблені програми для підтримки сільських жінок, що включають професійне навчання, доступ до медичних послуг та соціальну підтримку. Такі заходи сприяють підвищенню соціального добробуту та створюють стимули для збільшення народжуваності	Розвиток малих та середніх підприємств, залучення інвестицій для аграрного сектору, а також підтримка місцевого підприємництва можуть створити нові робочі місця та зменшити економічні причини міграції молоді до міст. Це допоможе утримати населення у сільській місцевості та покращити загальну демографічну стабільність

Джерело: сформовано автором

заходи не тільки сприяють зростанню економіки, але й підтримують стає демографічне зростання. Забезпечення доступу до якісних освітніх та медичних послуг є важливим для затримки населення в сільських районах. Будівництво шкіл, лікарень, культурних центрів і спортивних комплексів може значно покращити якість життя. Крім того, соціальні програми, спрямовані на підтримку родин та дітей, такі як допомога у вихованні дітей і забезпечення доступу до дитячих садків і гуртків, зроблять сільське життя більш привабливим для молодих сімей. Ці ініціативи сприятимуть демографічній стабільності, зниженню міграції до міст та підвищенню народжуваності. Щоб зміцнити демографічну безпеку, важливо залучити молодь до життя та розвитку сільських територій. Створення інноваційних та креативних просторів, таких як інкубатори стартапів, технопарки і коворкінги, може спонукати молодих людей до залишення в селах та розвитку власних проєктів [10]. Організація фестивалів, майстер-класів, освітніх курсів та семінарів з підприємництва та інновацій може зміцнити культурне та соціальне середовище, роблячи сільські райони більш привабливими для життя і роботи.

Висновки. Підсумовуючи слід зазначити, що сталий розвиток сільських територій може мати значний вплив на демографічну ситуацію в країні, що проявляється в декількох ключових аспектах. Спершу, поліпшення умов життя в сільських районах через розвиток інфраструктури, освіти та медичних послуг зменшує міграційний тиск на міста, збалансовуючи населення між сільською та міською місцевостями. Це може допомогти уникнути перенаселення у містах і зменшити соціальну напругу, створюючи більш стабільну демографічну структуру. Інвестиції у сталий розвиток сільських територій, такі як підтримка малого та середнього агробізнесу, можуть сприяти економічній самодостатності цих регіонів. Забезпечення робочих місць і доходів допомагає зберегти

населення в сільських районах, знижуючи їхню економічну міграцію в пошуках кращих умов життя. Це в свою чергу може зміцнити сільське населення і допомогти зберегти культурну ідентичність регіонів.

Розвиток освітніх інститутів і програм в сільських районах забезпечує місцевому населенню кращі можливості для отримання якісної освіти, що може сприяти їхній подальшій професійній кар'єрі на місці, не вимагаючи від них переїзду у великі міста. Сталий розвиток сприяє охороні здоров'я. Забезпечення доступу до якісних медичних послуг в сільських районах допомагає покращити загальний стан здоров'я населення, що в свою чергу може позитивно вплинути на демографічні показники, такі як тривалість життя та народжуваність. Стимулювання участі громад у вирішенні місцевих питань через ініціативи громадської участі та самоуправління може збільшити соціальну згуртованість і вплинути на загальне задоволення життям в регіоні.

Завершуючи, сталий розвиток сільських територій відіграє ключову роль у формуванні демографічної безпеки країни, впливаючи на міграційні процеси, економічну стабільність, освітні можливості, здоров'я населення та соціальну когезію. Інтеграція цих аспектів у загальну стратегію демографічного безпекового розвитку може забезпечити більш стабільне і гармонійне суспільство.

Особлива увага може бути приділена дослідженню взаємозв'язку між доступністю освітніх і медичних послуг у сільських районах та змінами у народжуваності та смертності. Цікавим напрямком також може стати вивчення ефективності місцевих політик сталого розвитку у формуванні економічної самодостатності регіонів та їхнього впливу на соціальну когезію та загальне задоволення життям. Такі дослідження можуть допомогти розробити більш ефективні стратегії демографічної та соціально-економічної політики, що забезпечуватимуть довгострокову стабільність та процвітання сільських територій.

Література:

1. Жукова Н.В. Економічні інтереси сталого розвитку малих міст у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 14 (1). С. 98–103.
2. Долінченко О.М. Категорійно-понятійний апарат державного регулювання демографічних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 8. С. 140–145.
3. Курило І.О., Аксьонова С.Ю., Крімер Б.О. Народжуваність та материнство в Україні: регіональний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 65–79.
4. Плужник А.В. Концепція економічної безпеки міст України в умовах глобалізації. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2012. № 2 (53). С. 51–53.
5. Романовська Ю.А. Соціально-економічна безпека міста. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. Т. 4. № 20. С. 82–92.
6. Стешенко В.С. Зміст понять «демографічний розвиток» і «людський розвиток»: тотожності та відмінності. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 1. С. 5–16.
7. Вірц К.А., Коваленко А.К., Сотник Г.І., Гессен А.С. Вплив міжнародної міграції на вітчизняну економіку. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 686–689.
8. Буколова В.В. Теоретичні та інструментальні засади оцінювання соціально-економічної безпеки регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Полтава, 2019. 20 с.
9. Антошкін В.К. Економічна та національна безпека регіонів. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2 (26). С. 108–109.
10. Бондаревська О.М. Економічна безпека регіонів у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. № 24. С. 54–57.

References:

1. Zhukova N. V. (2017) Ekonomichni interesi staloho rozvytku malykh mist u systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo*, no. 14(1), pp. 98–103. (in Ukrainian)
2. Dolinchenko O. M. (2014) Kategorijno-ponjatijnyi aparat derzhavnogo reguliuvannia demografichnykh protsesiv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 8, pp. 140–145. (in Ukrainian)
3. Kurylo I. O., Aksionova S. Y., Krimer B. O. (2016) Narodzhuvanist ta materynstvo v Ukraini: rehionalnyi aspect. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 1, pp. 65–79. (in Ukrainian)
4. Pluzhnik A. V. (2012) Kontseptsiiia ekonomichnoi bezpeky mist Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, no. 2(53), pp. 51–53. (in Ukrainian)
5. Romanovska Y. A. (2019) Sotsialno-ekonomichna bezpeka mesta. *Ekonomichnyi chasopys Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 4(20), pp. 82–92. (in Ukrainian)
6. Steshenko V. S. (2013). Zmist poniat “demohrafichnyi rozvytok” i “liudskyi rozvytok”: totozhnosti ta vidminnosti. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 1, pp. 5–16. (in Ukrainian)
7. Virts K. A., Kovalenko A. K., Sotnyk H. I., Hessen A. Ye. (2016). Vplyv mizhnarodnoi migratsii na vitchyznianu ekonomiku. *Molodyi vchenyi*, no. 12(39), pp. 686–689. (in Ukrainian)
8. Bukolova V. V. (2019). Teoretychni ta instrumentalni zasady otsiniuvannia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky rehionu: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05. Poltava, p. 20. (in Ukrainian)
9. Antoshkin V. K. (2014) Ekonomichna ta natsionalna bezpeka rehioniv. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no. 2(26), pp. 108–109. (in Ukrainian)
10. Bondarevska O. M. (2017) Ekonomichna bezpeka rehioniv u systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, no. 24, pp. 54–57. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 03.09.2024 р.